

Д. Л. Шофолов

**УПРАВЛІННЯ
ПІДГОТОВКОЮ
МАЙБУТНІХ ЕКОЛОГІВ
ДО ЗБАЛАНСОВАНОГО
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ**

монографія

**Херсон
Видавець Грінь Д.С.
2013**

УДК 378.011.3-051:502/504
ББК 74.005.28
Ш 784

Копіювання, сканування, запис на електронні носії і тому подібне, книжки в цілому або будь-якої її частини заборонено

Розглянуто та затверджено на засіданні Вченої ради Національного університету біоресурсів і природокористування України (протокол № 3 від «19» листопада 2013 р.)

Рецензенти:

Калініна Л. М., д.пед.н., професор, завідувач лабораторії управління освітніми закладами Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України;

Фурдичко О. І., д.екон.н., професор, академік НААН України, директор Інституту агроекології та природокористування Національної академії аграрних наук України;

Пригодій М. А., д.пед.н., доцент, завідувач кафедри методики навчання і управління навчальними закладами Національного університету біоресурсів і природокористування України

Шофолов Д. Л

Ш 784 Управління підготовкою майбутніх екологів до збалансованого природокористування: монографія // Д. Л. Шофолов. – Херсон : Грінь Д. С., 2013. – 238 с.

ISBN 978-617-7123-43-8

Монографія присвячена проблемі управління підготовкою майбутніх екологів до збалансованого природокористування. Розкрито сутність понять „професійна діяльність фахівця зі збалансованого природокористування”, „майбутній еколог як фахівець зі збалансованого природокористування”, „управління підготовкою майбутніх екологів до збалансованого природокористування”, „організація функціонального управління підготовкою майбутніх екологів до збалансованого природокористування”, „організаційно-управлінська процедура підготовки майбутніх фахівців до збалансованого природокористування”, „система управління процесом підготовки студентів-екологів”.

Розроблено структурно-функціональну модель управління підготовкою майбутніх екологів до збалансованого природокористування, яка включає цільовий, організаційно-змістовий, діагностико-результативний компоненти. Розроблено критерії й визначено рівні готовності майбутніх екологів до збалансованого природокористування та експериментально підтверджено ефективність розробленої структурно-функціональної моделі управління їхньою підготовкою.

ББК 74.005.28

ISBN 978-617-7123-43-8

© Д. Л. Шофолов, 2013

© Національний університет біоресурсів і природокористування України, 2013

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
ВСТУП	7
<u>Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДЛЯ ЗБАЛАНСОВАНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ</u>	9
1.1. Теоретико-методологічні аспекти забезпечення збалансованого природокористування.....	9
1.2. Аналіз організаційно-функціональних особливостей структури, нормативно-програмного забезпечення та ролі екологічного управління у розвитку вищої освіти.....	24
1.3. Міжнародні стандарти та настанови із забезпечення й управління якістю в сфері освіти.....	52
<u>Розділ 2. НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ПІДГОТОВКОЮ МАЙБУТНІХ ЕКОЛОГІВ ДО ЗБАЛАНСОВАНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ</u>	71
2.1. Зміст і структура підготовки майбутніх екологів.....	71
2.2. Науково-методичне забезпечення управління підготовкою майбутніх екологів до збалансованого природокористування	106
<u>Розділ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ПІДГОТОВКОЮ МАЙБУТНІХ ЕКОЛОГІВ ДО ЗБАЛАНСОВАНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ</u>	139
3.1. Зміст і методика організації експериментального дослідження	139
3.2. Оцінка ефективності структурно-функціональної моделі управління підготовкою майбутніх екологів до збалансованого природокористування	160
ВИСНОВКИ	184
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	188
ДОДАТКИ	189

ПЕРЕДМОВА

Головною передумовою появи освіти для сталого розвитку – є усвідомлення необхідності змін освітньої парадигми на засадах концепції і стратегії сталого розвитку суспільства, „економіки знань” орієнтованої на збереження довкілля та теорії розумної достатності росту людського капіталу. У „Порядку денному на XXI століття” зазначається, що „освіта є фундаментом сталого розвитку” і головним інструментом для створення гуманного, рівноправного та уважного ставлення до проблем людини і суспільства, в якому кожен індивід повинен мати свою людську гідність та поважати гідність інших.

Нині, підготовка фахівців зі збалансованого природокористування, є вкрай важливою і необхідною для нашої держави на її шляху до сталості, що можливе завдяки: інтеграції світових принципів освіти для сталого розвитку у національну систему освіти, підвищенню рівня кваліфікації та перепідготовки управлінських кадрів для різних галузей економіки відповідно до Стратегії ЄЕК ООН освіти для сталого розвитку; перегляду чинних та розроблення нових освітніх стандартів і кваліфікаційних вимог відповідно до принципів освіти для сталого розвитку; активного залучення зацікавлених сторін до формального та неформального навчання й освіти з питань сталого розвитку.

При написанні монографії враховували особливості системи управління процесом підготовки як самостійної, розвиваючої і керованої цілісності, яка складається з ряду компонентів. Управління процесом підготовки, з одного боку зберігає його цілісність з іншого дозволяє змінювати, впливати на дії окремих її компонентів. Функціонування системи управління як процесом підготовки має бути направлено на досягнення цілей, обумовлених потребами суспільства, що мають бути досягнені в чітко визначений час.

Фактори, які забезпечують формування, функціонування і розвиток системи управління підготовкою обумовлені: цілями і очікуваними результатами; умовами функціонування – соціально-

педагогічними та організаційно-управлінськими особливостями; структурними компонентами: управляючою (педагогічним колективом) і керованою (студентським колективом) підсистемами; змістом, формами, методами і засобами навчально-виховної діяльності; функціональними компонентами цілепокладанням і плануванням, організацією, контролем, регулюванням і коригуванням.

Успіх управління підготовкою фахівців при застосуванні системного підходу залежить від: стратегічного планування роботи вищого навчального закладу; наявності достовірних даних моніторингу системи управління якістю у навчальному закладі; точністю постановки цілей та їх ранжування за ступенем важливості; кадрової політики розподілу посадових обов'язків; встановлення і підтримання взаємозв'язків між підсистемами і оптимальна координація і регламентація їх взаємодії; функціонування системи внутрішньої поінформованості і ефективності зворотного зв'язку; всебічності педагогічного контролю; системного аналізу реального стану справ і розробка процедур поліпшення своєчасної їх підтримки; створення матеріально-технічної інформаційної, соціально-побутової бази для успішної організації навчально-виховного процесу; наявність необхідного сприятливого середовища (психологічно комфортного) і мікроклімату в колективі; професійності (компетентності) відповідної кваліфікації усіх учасників навчально-виховного процесу та адміністративного досвіду керівництва, а також від системи підвищення кваліфікації працівників (у тому числі педагогічної майстерності).

Висловлюємо щирі вдячність за сприяння творчому науковому пошуку у підготовці скромного доробку авторів (друзям, колегам, родичам), особливо ректору НУБіП України, Герою України, акад. НАН та НААН України, д. б. н., проф. Мельничуку Дмитру Олексійовичу; ректору ОДЕУ, голові комісії з напрямку «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансованого природокористування» науково-методичної ради МОН України,

д. фіз.-мат. н., проф. Степаненко Сергію Миколайовичу; ректору ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, акад. НАПН України, д. пед. н., проф. Курило Віталію Семеновичу; проректору з наукової, інноваційної і міжнародної діяльності НУБіП України, акад. НААН України, д. б. н., проф., Мельничуку Максиму Дмитровичу; завідуючій лабораторії управління освітніми закладами Інституту педагогіки НАПН України, д. пед. н., проф. Калініній Людмилі Миколаївні; декану історичного факультету ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, д. пед. н., проф. Ваховському Леоніду Цезаревичу; завідуючій кафедри туризму та готельного господарства ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, д. пед. н., проф. Сорокіній Галині Олександрівні.

ВСТУП

Всесвітні конференції ООН з питань навколишнього природного середовища й розвитку в Ріо-де-Жанейро (1992, 2012) та Йоганнесбурзі (2002) ухвалили декларації й визнали концепцію сталого розвитку домінуючою ідеологією суспільства в третьому тисячолітті. Сталий розвиток будь-якої країни передбачає управління господарським комплексом, при якому одночасно задовольняються споживчі, матеріальні й духовні потреби людства, забезпечується соціально-економічно ефективною господарюванням зі збалансованим використанням природних ресурсів, створюються екологічно комфортні умови для життєдіяльності й здоров'я населення та освіти впродовж життя.

Стратегія державної екологічної політики (2010) визначає першопричини екологічних проблем в Україні, зокрема: недосконалу систему екологічного управління, нераціональне регулювання у сфері використання природних ресурсів, відсутність чіткого розмежування природоохоронних і господарських функцій при підготовці управлінських кадрів, що потребує розуміння суспільством загалом та випускниками ВНЗ зокрема й пріоритетів збереження довкілля та переваг сталого розвитку; необхідність інтеграції екологічної політики в галузеві стандарти професійної підготовки кадрів, урахування екологічного складника при розробці стратегій і програм розвитку господарської діяльності, запровадження екологічного управління на всіх інституційних рівнях за галузями призначення та екосистемним поширенням. Отже, екологізація суспільної діяльності зумовлює актуальність дослідження проблеми управління підготовкою фахівців до збалансованого природокористування в Україні.

За останнє десятиліття у вітчизняній науковій літературі велику увагу приділено загальним питанням управління освітою, підготовки управлінських кадрів (О. Адаменко, В. Алфімов, С. Андрейчук, В. Бебик, П. Вишневецький, О. Галус, М. Генсон, Л. Калініна, В. Качалов, В. Кремень, В. Крижко, Ю. Крянєв, В. Олійник, В. Левшина, В. Мануйленко, В. Маслов, С. Ніколаєнко,

Є. Павлютенков, Ю. Похолков, С. Савченко, С. Салига, Є. Сахарчук, Г. Сорокіна, Т. Сорочан, І. Трегубенко, Є. Хриков, О. Якубовський та ін.). У галузі вищої екологічної освіти накопичено значні напрацювання, які охоплюють різноманітні аспекти фахової підготовки майбутніх екологів – дослідження систем управління станом довкілля (Ю. Злобін, С. Калиновський, А. Куценко, М. Назарук, Є. Пашков, М. Пустовойт та ін.); проблеми ступеневої підготовки екологів (Г. Білявський, М. Дробноход, В. Некос, Н. Рідей, О. Созінов, С. Степаненко та ін.); теоретичні й практичні засади прийняття фахівцями екологічно значущих управлінських рішень (В. Бакуменко, М. Білинська, А. Васильєв, А. Дегтяр, Д. Карамішев, Н. Карданська, Б. Литвак, В. Малиновський, Н. Мельтюхова, Н. Миронова, Н. Нижнік, Г. Одінцова, Р. Фатхутдинов та ін.); реалізація принципів збалансованого природокористування у фаховій підготовці майбутніх екологів (В. Гетьман, М. Клименко, Л. Кожушко, Л. Мельник, В. Навроцький, Ю. Саталкін, Т. Сафранов, П. Скрипчук, І. Солошич, Т. Трушина, М. Шапочка, В. Шевчук, В. Шмандій та ін.).

Незважаючи на наявність різнопланових і досить масштабних наукових праць, проблема управління підготовкою майбутніх екологів до збалансованого природокористування залишається недостатньо дослідженою.

Актуальність дослідження зумовлена також і наявністю *протиріч* між:

- соціально-екологічним замовленням суспільства на підготовку компетентних фахівців та недосконалістю системи підготовки майбутніх екологів відповідно до кваліфікаційних вимог для вирішення професійних завдань;

- потребою інституційних органів управління у висококваліфікованих екологах та невідповідністю галузевих стандартів вищої екологічної освіти;

- підвищенням вимог до змісту і якості підготовки майбутніх екологів до збалансованого природокористування та необхідністю оптимізації системи управління їхньою професійною підготовкою.